

Список використаних джерел:

1. Організація рефлексивної діяльності здобувачів вищої освіти на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології Полтавського державного медичного університету / О. В. Ганчо, Н. П. Коваленко, І. М. Звягольська, А. Д. Ганчо, Н.О. Боброва // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2021. – Т. 21, вип. 3 (75). – С. 234–238.
2. Балашов Е.М. Психологічні особливості рефлексії в навчальній діяльності студентів //Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIV: Методологія і теорія психології. – Випуск 1. Київ– Ніжин. Видавництво «ПП Лисенко М.М.». 2018. – С. 26-44.
3. Модульно-рейтингові технології навчання в студентів закладів вищої освіти / В. М. Соколенко, Л. Е. Весніна, Н. М. Шарлай, М. Ю Жукова, Н.М.Федотенкова, А. О. Журавльова // Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 30 березня 2023 р. – Полтава, 2023. – С. 240–241.
4. Жукова М. Ю. Використання сучасних педагогічних технологій для підвищення якості викладання нормальної фізіології на стоматологічному факультеті ПДМУ / М. Ю. Жукова, І. В. Міщенко, О. В. Коковська // Сучасні аспекти досягнень фундаментальних та прикладних медико-біологічних напрямків медичної та фармацевтичної освіти та науки: матеріали І наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, яка присвяч. до 90-ї річниці з дня народження видатного фармаколога, професора Киричок Людмили Трофимівни, м. Харків, 17 листопада 2022 р. – Харків : ХНМУ, 2022. – С. 75–79.

**ВІДНОВЛЕНІ ІМЕНА ПОЛТАВЩИНИ: БУЛДОВСЬКИЙ
ОЛЕКСАНДР ТЕОФІЛОВИЧ**

*Закалюжний В.М.
Полтава, Україна*

Булдовський Олександр Теофілович (1887 – 1938) – професор, зоолог, гідробіолог, методист, керівник Полтавського ІНО, завідувач гідробіологічного відділу Далекосхідного філіалу АН СРСР, репресований НКВС.

Трагічна доля нашого земляка О.Т. Булдовського, який жив і працював в епоху розквіту сталінського тоталітарного режиму, відображена в малочисельних публікаціях [1-7]. Олександр Теофілович Булдовський жив на зламі епох. Більшовицький терор перервав життя цієї яскравої творчої особистості. Але його ідеї й починання мають послідовників.

Народився Булдовський Олександр Теофілович 13 березня 1887 року у містечку Старі Санжари на Полтавщині в родині відомого священика Теофіла Івановича Булдовського (1865 – 1944) українського православного церковного діяча, митрополита всієї України, Української православної церкви. Навчався Олександр Булдовський в Полтавській Духовній семінарії, з п'ятого класу якої був виключений за участь у студентських страйках у

1906 році. В 1907 році вступив до Харківського університету на природничий відділ фізико-математичного факультету, який закінчив у 1912 році. Під час навчання в університеті спеціалізувався на вивченні зоології під керівництвом професорів Рейнгарда і Тарлева. У 1910 році працював на Севастопольській біологічній станції Академії Наук під керівництвом професора С.О. Зернова. Із 1912 року розпочав педагогічну діяльність як учитель природознавства Усть-Медведицького реального училища на Донщині (зараз – місто Серафімович Волгоградської обл. РФ). У 1914 році вийшли друком його перші статті в часописах [2,4].

Після лютневої революції 1917 року повернувся в Полтаву, де разом із батьком священником Теофілом Булдовським брав активну участь у процесах українізації культурно-освітнього життя. 26 жовтня 1917 року був затверджений попечителем учбового округу на посаді учителя географії та природознавства (зоології, ботаніки) з методиками їх навчання в Полтавському учительському інституті .

Після звільнення Полтави від денікінців у грудні 1919 року, був лектором із методик природознавства та географії в педагогічному інституті. Як голова науково-педагогічної ради, в січні – вересні 1920 року виконував обов'язки керівника Полтавського педагогічного інституту. 5 жовтня 1920 року О.Т. Булдовський, разом із В.О. Щепотьєвим та іншими представниками інтелігенції, заарештований за політичними мотивами Особливим відділом Південно-Західного фронту і близько трьох місяців перебував у харківській в'язниці під слідством. У самому кінці 1920 року був переведений викладачем зоології та методики природознавства й пропрацював в Полтавському інституті народної освіти ще майже 10 років. У тому ж році працював за сумісництвом помічником завідувача природничого відділу із питань гідрозоології Полтавського центрального пролетарського музею [2, 4].

На посаді професора Полтавського інституту народної освіти (ПІНО) був офіційно затверджений Народним комісаріатом освіти 1 березня 1926 року (наказ №06348/427). До 1930 року Олександр Теофілович Булдовський, крім зоології, викладав також зоогеографію і методику навчання природознавства та географії. У 1927-1929 роках був головою природознавчої методичної комісії в ПІНО (яка тоді виконувала роль кафедри); членом Державної науково-методичної комісії. Був членом всесоюзного товариства зоологів і анатомів.

Працюючи в ПІНО набув авторитету, як провідний в Україні фахівець із методики навчання природознавства як у школі, так і в педагогічних вишах. Разом з тим, учений продовжував займатися гідробіологічними науковими дослідженнями (річки Ворскли). У кінці 1920-х років учений керував в ІНО двома науковими гуртками: молодих дослідників природи і учителів-природничників.

У своїх працях, адресованих учителям і учням, професор О.Т.Булдовський пропагував дослідницький метод викладання природознавства, відстоював ідею вивчення природи та розміщення навчального матеріалу в шкільних програмах і підручниках у формі природних угруповань. Тому біологічну частину курсів природознавства й

краєзнавства він пропонував будувати не на матеріалі з систематики, а на екологічному принципі, ідеях залежності функцій організму від навколишнього середовища. Він пропонував вивчати, перш за все, ландшафти й пристосування до них організмів [2,4,5,6,7].

Друга частина його досліджень у 1920-х роках зосереджувалася на розробці теоретичних питань методики природознавства в педагогічних вищих навчальних закладах. Професор Булдовський звертав увагу на практичну підготовку вчителя-природознавця, пропагував передові методичні ідеї серед вчителів-практиків. У 1930 році виходить остання книга за редакцією О.Т. Булдовського як методиста.

У кінці 1920-х років в ІНО заарештовано ряд професорів за звинуваченнями в контрреволюційній націоналістичній діяльності. Один із них В.О. Щепотьєв, під час процесу СВУ навесні 1930-го року, що транслювався на всю Україну по радіо, дав привселюдні покази проти О.Т.Булдовського. Тут же проти нього, за заявами студентів III-го курсу агробіологічної секції, було висунуте звинувачення у «шкідництві». Звинувачення не підтвердилися, але під тиском, у липні 1930 року вчений і методист змушений був подати заяву на звільнення з посади [2,4].

Він їде на Далекий Схід Росії (Примор'я), де застосовує досвід гідробіологічних досліджень. Судячи з публікацій, із 1931 року Олександр Булдовський міг працювати в Тихоокеанському інституті рибного господарства, брати участь в експедиції на озеро Ханка, а з початку 1932 року стає керівником гідробіологічної станції (пізніше – завідувачем гідробіологічного відділу по прісних водах) Далекосхідного філіалу Академії наук СРСР (ДВ ФАН), щойно створеного за ініціативою й головуванням академіка В.Л. Комарова, працює за сумісництвом доцентом одного із вишів Владивостока. Він дуже активно вивчає прісноводну фауну Примор'я. Один із рідкісних видів двостулкових молюсків, занесених до «Червоної книги» Росії – *Анеміна Булдовського* (*Anemina buldowsii*), – отримав його ім'я. У квітні 1934 року він виступає з доповіддю «Загальний нарис озера Ханка і його бентосу» в Зоологічному інституті АН СРСР, м. Москва. Займається проблемою охорони рідкісних видів тварин і створенням заповідних об'єктів.

Олександр Теофілович дуже хотів, щоб про його здобутки знали і в рідній Україні (про що свідчать автографи на відтисках статей у бібліотеці імені В. Вернадського).

Його талант як науковця-гідробіолога до середини 1930-х рр. досягає апогею. Та в кінці 1936 р. влада Далекосхідного краю збирається закрити ДВ ФАН (про що в листі О.Т. Булдовський повідомляє академіка В.Л.Комарова). У цьому листі О. Булдовський з великим жалем пише про те, що, очевидно, доведеться покинути любиму справу на Далекому Сході.

Але кінець його життя у віці 51 року невдовзі настав у Владивостоці. Зі Справи №17013 «О контрреволюционной шпионско-вредительской организации, действовавшей в Дальневосточном филиале Академии наук» дізнаємося, що завідувач гідробіологічного відділу ДВ ФАН О.Т.Булдовський, в числі інших науковців закладу, заарештований 21 серпня 1937 року. Підставою для арешту, як часто бувало на той час, став донос-

наклеп співробітників цього ж закладу, й одночасно – сексотів НКВС. Звинувачення теж було стандартним: «...є активним членом правотроцькістської диверсійно-терористичної шкідницької організації і проводив контрреволюційну роботу». Фактично ж, відбувалося «виконання плану», доведеного до Далекосхідного краю по кількості засуджених «ворожих елементів». Однак, «факт злочину» так і не вдалося довести, й суд над 12 заарештованими все не відбувався (що було не часто в той час). Для реагування на цей небувалий випадок до Владивостока прибув із Москви заступник наркома НКВС! Тому майже через рік після арешту, 7 травня 1938 року наукових співробітників ДВ ФАН, що залишалися на волі, під диктовку слідчих НКВС, змусили написати листа про «антирадянську діяльність заарештованих». Перша трактовка звинувачення + «заняття шпигунською діяльністю» були «затверджені» 20 серпня 1938 р., а вже наступного дня, 21 серпня 1938 р. відбулося закрите засідання Виїзної сесії Військової колегії Верховного суду СРСР (!). Після короткої «наради» було оголошено вирок: «... Булдовського О.Т. — до вищої міри покарання — розстрілу з конфіскацією всього особисто їм належного майна. Вирок остаточний і підлягає терміновому виконанню». На виконання вироку відвели 10 хвилин. Під гуркіт включеного мотора трактора, пролунала кулеметна черга [1].

О.Т. Булдовський реабілітований 25 квітня 1957 року за визначенням колегії Верховного суду СРСР, як і засуджені разом з ним («За недоведеністю вини вирок – відмінити. Справу через відсутність складу злочину припинити»).

Більшовицький терор перервав життя цієї яскравої творчої особистості. Але його ідеї й починання мають послідовників. З-під пера Олександра Теофіловича вийшло понад 30 наукових публікацій в галузі зоології, гідробіології, методики викладання природознавства.

Батько Олександра Теофіловича Булдовського - Булдовський Теофіл (Феофіл) Іванович (5.08.1865, с. Василівка Хорольського повіту Полтавської губернії – 23.01.1944, м. Харків) – український православний церковний діяч, митрополит всієї України Української соборно-єпископської церкви (1929 – 1937 рр.), митрополит Української автокефальної православної церкви (1942 – 1943 рр.), архієпископ Харківський та Полтавський. «Із особистого листа про долю своїх дітей Ф.І. Булдовського патріарху Мстиславу (Степанові Скрипнику), 14. 07. 1942 року: «Промислу Божому угодно було зберегти мене від смерті в часи більшовизму, але останній забрав невідомо куди моїх любих дітей. Один, Віталій, загинув в часи громадянської війни, другого – доцента Владивостоцького університету – Олександра, забрали безвісти в 1937 році, третього – протоієрея Олексія заслали з Харкова в тому ж 1937 році теж безвісти». До кінця життя Теофіл Іванович так і не дізнався, що його двоє дітей були страчені в 1937-1938 роках НКВС. Олексія Булдовського заарештували 2.08.1937 році, а розстріляли 19.09.1937 р. в Харкові. Олександр Булдовський був заарештований у 1937 році у Владивостоці, а розстріляний 21. 08. 1938 року. Обидва брати Олексій та Олександр Булдовські реабілітовані в період політичної відлиги у 1957 році.

Список використаних джерел:

1. Архівна довідка. По матеріалам архівної кримінальної № П-23978 //ФСБ Росії. Управління по Приморському краю. – 10.01.2014 г. – № 78/14/17-П-23978.
2. Булава Л.М. Булдовський Олександр Теофілович // Географічна освіта в Полтавському національному педагогічному університеті. -Полтава: В-во ПНПУ, 2014.- С.12-16.
3. Булдовський О.Т. // Енциклопедія Сучасної України.
4. Закалюжний В.М. Полтавці – відомі зоологи. – Полтава: Астроя, 2017. -129 с. - С. (17-20).
5. Скиба М.М. О.Булдовський про зміст шкільної біології та структуру підручників (20-і роки ХХ ст.) // Еколого-натуралістична творчість: Науково-методичний вісник. – К.: НЕНЦ. – 2002. – № 3. – С. 31-33.
6. Скиба М.М. Ідеї О.Т.Булдовського про викладання біології та методики біології у педагогічному вузі (20-і роки ХХ ст.) // Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і виступу Президента України Л.Д.Кучми: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Укл. П.В.Дмитренко, Л.Л.Макаренко, О.П.Симоненко. – Ч. 4. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2001. – С. 51-54.
7. Склярєнко Є. О. Т. Булдовський як один з фундаторів українського краєзнавства // 3-я Полтав. конф. з істор. краєзнавства. Полтава, 1994.- С. 270-272.

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Зобенько І.В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Ищенко Інна Сергіївна* – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ефективність менеджменту — показник результативності управлінської діяльності, що визначається як відношення отриманих результатів від реалізації певних управлінських важелів в організації до витрат, які супроводжують їх одержання. У менеджменті виділяють економічну, організаційну та соціальну ефективність.

Відношення загального або кінцевого результату виробництва до сукупних витрат на управління є найуживанішим показником визначення ефективності управління.

Цей показник може набувати різного змісту, залежно від того, яка величина виступає в якості загального результату діяльності підприємства — обсяг виробництва, обсяг реалізації продукції чи сума прибутку.

До кількісних показників ефективності системи управління відносять і економію живої та уречевленої праці в ній, яка полягає в скороченні трудомісткості виконання управлінських операцій та процедур. Йдеться про зменшення кількості зайнятих в апараті управління. Тому ще одним поширеним показником ефективності системи менеджменту є відношення